

Yükseköğretime Bakış 2017 İzleme ve Değerlendirme Raporu

Yazarlar: Bekir S. Gür, Zafer Çelik, Türker Kurt, Serkan Yurdakul
Yayınevi: Eğitim-Bir-Sen Yayınları
Basım yılı: 2017
Sayfa sayısı: 268
ISBN: 978-975-6153-76-5

Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi yayını olan Yükseköğretime Bakış 2017: İzleme ve Değerlendirme Raporu Bekir S. Gür, Zafer Çelik, Türker Kurt ve Serkan Yurdakul tarafından uluslararası kuruluşların standartları kullanılarak ve veri temelli analiz ilkesi gözetilerek hazırlanmıştır. Eğitim-Bir-Sen, Türk yükseköğretim sisteminin kapsamlı bir analizinin yapıldığı bu rapor ile Türkiye’de bir ilk olarak, yükseköğretim sistemini yıllık olarak izleme ve değerlendirme çalışmalarına başladığını kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu izleme ve değerlendirme çalışmaları kapsamında yapılan analizler temelinde Türkiye yükseköğretim sisteminin mevcut durumunun, tarihsel eğilimleri ve uluslararası kıyaslamaları dikkate alarak ve veriye dayalı olarak ortaya konulması ve böylece daha etkin, verimli ve kaliteli bir yükseköğretim sisteminin tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu rapordaki göstergeler hazırlanırken UNESCO ve OECD gibi uluslararası kuruluşlar ile MEB, TÜİK, YÖK, ÖSYM, KYK, TÜBİTAK ve TÜRK PATENT tarafından yayınlanan veriler kullanılmıştır. Yükseköğretime Bakış 2017: İzleme ve Değerlendirme Raporu; yükseköğretime geçiş, yükseköğretime erişim ve katılım, eğitimin çıktıları, öğretim elemanları, eğitim ortamları, yükseköğretimin finansmanı, akademik insan kaynağının ve üniversitelerin performansı ile ilgili göstergeleri kapsayan yedi bölümden oluşmaktadır. Her bölümün sonunda yer alan “Öneriler” kısmında, bölümde ele alınan göstergeler ekseninde sorunların çözümü ve yükseköğretim sistemini daha iyi hale getirmek için yapıcı öneriler geliştirilmiştir.

Rapor ile ilgili bazı çarpıcı tespitler aşağıda belirtilmektedir:

- 2009’dan 2016’ya yükseköğretim kurumlarına toplam yerleşenlerin oranı %59.9’dan, %42.6’ye keskin bir şekilde düşmüştür.

- Neredeyse her iki öğrenciden birinin lise mezuniyetinden sonra yeterli yükseköğretim kapasitesi olmadığı için yükseköğretime geçişi gerçekleştirilememiştir.
- Üniversite giriş sınavına başvuran öğrenciler içerisindeki meslek lisesi mezunlarının payı giderek artmıştır. Buna rağmen, meslek lisesi son sınıfta üniversiteye giriş sınavına başvuran öğrencilerin yerleşme oranı 2009’da %55 iken, 2016’da %21’e düşmüştür.
- Hem devlet hem de vakıf üniversitelerindeki yüzyüze öğretim olanakları artmasına rağmen açıköğretim yeni kayıt sayıları hala oldukça yüksektir.
- 2016 yılına gelindiğinde vakıf yükseköğretim kurumları, açıköğretim dâhil sistemdeki bütün öğrencilerin yaklaşık %8.6’sını bünyelerinde barındıran bir büyüklüğe ulaşmışlardır. Öte yandan, Türkiye’de yüzyüze eğitim alan öğrencilerin yaklaşık %15’i vakıf üniversitelerinde eğitim almaktadır.
- İstanbul’da önlisans, lisans ve lisansüstü programlara yeni kayıt yaptıran öğrencilerin neredeyse her üç öğrenciden ikisi, vakıf yükseköğretim kurumlarına kayıt yaptırmaktadır.
- Türkiye yükseköğretim sisteminde önlisans ve lisans düzeyindeki bütün öğrencilerin yarısı açıköğretim öğrencisidir.
- 513 bin üniversite mezunu, kendilerini geliştirmek ve/veya yeni bir diploma kazanmak için ikinci üniversite (açıköğretim) programlarına kayıtlıdır.
- Sınavsız ikinci üniversite kapsamında Anadolu Üniversitesinde 360 bin, Atatürk Üniversitesinde 104 bin ve İstanbul Üniversitesinde 49 bin öğrenci olmak üzere toplamda 513 bin öğrenci mevcuttur.
- 1987 yılında doktora öğrencilerinin neredeyse tamamı (%99.9) devlet üniversitelerinde eğitim görüyorken, 2016’ya gelindiğinde doktora öğrencilerinin %91’i devlet, %9’u vakıf üniversitelerinde eğitim görmektedir.

- Vakıf yükseköğretim kurumları öğretim üyesi yetiştirme konusunda devlet üniversitelerine göre daha az yük almaktadır.
 - 2007 yılında 16 bine yakın olan uluslararası öğrenci sayısı, 10 yıl içerisinde büyük bir artış göstererek 2016 yılında 108 bine ulaşmıştır.
 - Yükseköğretimde engelli öğrenci oranıyla, genel nüfusun içerisindeki engelli oranı kıyaslandığında, engellilerin yükseköğretime erişimlerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir.
 - Türkiye'nin öğretim üyesi ihtiyacı ve uluslararası kıyaslamalar dikkate alındığında, Türkiye'nin çok ciddi bir doktora mezun açığı söz konusudur.
 - Türkiye son yıllarda yükseköğretim mezunu olma oranında önemli bir ilerleme kaydetse de, halen OECD ülkeleri ortalamasının oldukça gerisindedir.
 - OECD ülke ortalamaları ile kıyaslandığında, Türkiye'deki yükseköğretim mezunlarının lise mezunlarından daha yüksek oranda ücret aldıkları görülmektedir.
 - Brüt kazanç verilerine göre, Türkiye'de üniversite mezunu olmanın lise/meslek lisesi mezunu olmaya göre çok büyük avantajı vardır.
 - 2016 yılında yaklaşık 450 bin kişi yükseköğretim kurumlarından mezun olmasına rağmen, bu sayının yaklaşık 3 katı KPSS'ye başvurmuştur.
 - Vakıf üniversitelerinde görev yapan doktorsuz öğretim elemanlarının oranı devlet üniversitelerindeki orandan çok daha yüksektir.
 - Üniversitelerde öğretim üyeleri arasında yıllar içinde en hızlı artışın olduğu akademik unvan grubu yardımcı doçentlerdir.
 - Hem devlet üniversitelerinde hem de vakıf yükseköğretim kurumlarında genel olarak unvan yükseldikçe kadın öğretim üyesi oranı düşmektedir.
 - 2016–2017 öğretim yılı verileri esas alındığında Türkiye'deki öğretim elemanları içinde uluslararası öğretim elemanlarının oranı %1.9'dur.
 - Türkiye'de en çok uluslararası öğretim elemanı bulduran ilk beş üniversite sırasıyla Bilkent, ODTÜ, Boğaziçi, Mardin Artuklu ve Koç üniversiteleridir.
 - 2006–2016 yılları arasında yükseköğretim sayısı 2.2 kat daha büyümüştür.
 - 2006–2016 yılları arasında enstitü sayısı çok hızlı artmış ve 2016 yılında toplam enstitü sayısı 626 olmuştur.
 - Türkiye'de öğretim elemanı başına düşen öğrenci sayısı gelişmiş yükseköğretim sistemlerinden hayli yüksektir.
 - Açıköğretim öğrencileri hariç, 1997–2016 yılları arasında öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı 48'den 55'e, öğretim elemanı sayısı ise 29'dan 38'e yükselmiştir.
 - 1992 yılından itibaren erkek öğrencilerin yurt kapasitesinde bir artış görülmezken kadınlara ayrılan yurt kapasitesi oldukça hızlı bir şekilde artırılmıştır.
 - Türkiye'de yükseköğretime yapılan kamu finansmanının artış eğiliminde olduğu görülmektedir.
 - 1999 yılından bu yana yükseköğretim bütçesi sürekli artış göstermiştir; özellikle 2010 yılından sonra yükseköğretim bütçesinin merkezi bütçe içindeki payında belirgin bir artış gözlenmektedir.
 - GSYH'den yükseköğretime ayrılan pay, 1999–2017 yılları arasında oransal olarak yaklaşık iki katına çıkmıştır.
 - 2017 yılı yükseköğretim bütçesine göre üniversitelerde öğrenci başına yapılan yıllık ortalama harcama miktarı 7.726 TL'dir.
 - Öğrenci başına harcama düzeyi en yüksek olan üç köklü üniversite, Hacettepe Üniversitesi, ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitesi'dir.
 - Türkiye'de yükseköğretime ayrılan payın sürekli olarak arttığı görülmektedir. Ancak, eğitime erişim ve eğitim kalitesini artırmaya yönelik çabalar göz önüne alındığında bu artışın yetersiz kaldığı gözlenmektedir.
 - Yükseköğretim sistemlerinin genişlemesiyle finansman ihtiyacı önümüzdeki yıllarda daha da artacağı görülmektedir.
 - Türkiye kaynaklı bilimsel yayınların sayısının son yıllardaki artışında, üniversitelerin ve TÜBİTAK'ın verdiği teşvikler ve akademik atama ve yükseltme kriterleri etkili olmaktadır.
 - TÜBİTAK'a yapılan AR-GE projesi başvurularından her beşinden sadece biri desteklenmeye değer görülmüştür.
- Bu gibi oldukça önemli verilerin ve analizlerin yapıldığı 268 sayfalık rapor kullanılan akıcı dil ve görseller sayesinde kolayca okunmaktadır. Bu tür izleme çalışmaları, Türk yükseköğretiminin sağlıklı bir şekilde büyümesi ve amaçlarına etkin ve verimli bir şekilde ulaşabilmesi adına önemli bir işlev görecektir. Rapor, Türkiye yükseköğretim sisteminin yıllar içerisindeki performansını diğer ülkelerle karşılaştırmalı bir şekilde sunması açısından karar alıcılar için de ciddi katkı sağlayacaktır.

Prof. Dr. Süphan Nasır

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul
suphan.nasir@gmail.com